

УДК 001. 89 – 057.87

В. В. ПРОШКІН

СТИМУЛЮВАННЯ СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ ПОШУКІВ ЯК ЗАСІБ ІНТЕГРАЦІЇ НАУКИ Й ОСВІТИ

Визначено основні форми стимулювання студентів до науково-дослідної роботи у процесі професійної підготовки у вузі. Вказано на стимули в організації студентської науково-дослідної роботи. Розглянуто й проаналізовано рейтинг науково-дослідної роботи як найважливіший й ефективний засіб масового залучення студентів до науки.

Ключові слова: стимулювання, рейтинг, інтеграція науки й освіти.

В. В. ПРОШКІН

СТИМУЛИРОВАНИЕ СТУДЕНЧЕСКИХ НАУЧНЫХ ПОИСКОВ – ВАЖНЕЙШЕЕ СРЕДСТВО ИНТЕГРАЦИИ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ

Выделены основные формы стимулирования студентов к научной работе в процессе профессиональной подготовки в вузе. Указано на стимулы в организации студенческой научно-исследовательской работы. Рассмотрен и проанализирован рейтинг студенческой научно-исследовательской работы как важнейшее и эффективное средство массового привлечения студентов к науке.

Ключевые слова: стимулирование, рейтинг, интеграция науки и образования.

V. V. PROSHKIN

THE MOTIVATION OF THE STUDENTS' SCIENTIFIC PURSUITS AS THE MAIN MEAN OF INTEGRATION SCIENCE AND EDUCATION

In the article it is singled out the main forms of motivation students to the scientific work in the process of the professional training. It is indicated on stimuli in organization of student research work. Considered the rate of the students' scientific and research work as the main and efficient mean of the involvement students to science.

Key words: motivation, rate, integration science and education.

Успішне функціонування науково-дослідної роботи студентів (НДРС) у вищій школі в процесі професійної підготовки безпосередньо залежить від ефективності системи стимулювання студентів, а також викладачів і наукових співробітників вищого навчального закладу (ВНЗ), які забезпечують її виконання. Різним аспектам педагогічного стимулювання, переважно до навчальної діяльності, присвячені ряд дисертаційних досліджень (А. Волошина [1], В. Ковальчук [2], В. Киричук [3], Л. Литвинюк [4], І. Шаповалова [5], О. Яцій [6] та ін.). Разом з тим питання стимулювання студентів до науково-дослідної роботи рідко є предметом спеціальних досліджень.

У контексті наших наукових пошуків, що спрямовані на розробку теоретико-методичних основ інтеграції науково-дослідної й навчальної роботи в університетській підготовці майбутніх учителів, доцільно, на нашу думку, визначити основні форми стимулювання студентів до наукової роботи, а також викладачів, котрі нею керують. Це й стало *метою нашої статті*.

Як відомо, основу управління студентів у науковій сфері становить стимулювання. Як відзначається в педагогічній енциклопедії, стимулювання – це спонукання до дії, створення передумов для залучення учасників до будь-яких занять або діяльності, досягнення вищих результатів, поставленої мети за допомогою зацікавленості можливістю підвищеного речового (матеріального) чи духовного (морального) задоволення при отриманні певних або кращих результатів [7, с. 642].

Як відзначає Л. Литвинюк, першою передумовою стимулювання є наявність суб'єкта діяльності, якого стимулюють, і суб'єкта, котрий стимулює. Друга складова процесу стимулювання – це його мета, з якої випливають принципи стимулювання [4, с. 64]. Цікавою видається позиція автора, що проблему педагогічного стимулювання професійного зростання вчителів треба розглядати в трьох аспектах: психологічному, оскільки ефективність процесу стимулювання особистості залежить від урахування її потреб і мотивів діяльності, а також спричиняє зміни в мотиваційному полі людини; педагогічному, бо мета використання стимулів полягає в тому, щоб спричинити позитивні зміни в поведінці та діяльності вчителів, що становить педагогічну взаємодію; соціальному, оскільки стимулювання покликане підвищити продуктивність праці сучасного вчителя в нових соціально-економічних умовах [4, с. 38–41].

Найчастіше виокремлюємо матеріальні й моральні форми стимулювання. Ми поділяємо ідеї А. Козлова, який відзначає, що стимулювання як метод управління впливає на успішне функціонування студентської науки, коли будуть комплексно вирішені такі завдання:

- формування мотивації до НДРС;
- створення сприятливих умов для розкриття й реалізації творчих здібностей студентів, підтримка їх науково-технічної творчості;
- підвищення масовості й результативності участі студентів у НДРС;
- забезпечення ефективних економічних і соціальних передумов для залучення науково-педагогічного складу ВНЗ до наукового керівництва й організації НДРС [8, с. 56–57].

До найважливіших стимулів, що доцільно використовувати в практиці організації наукової роботи в університеті, ми відносимо передусім врахування її результатів при оцінці знань на різних етапах процесу навчання. Як приклад, у Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка (далі – ЛНУ) студенти, які виконують наукові проекти на високому рівні чи беруть участь у розробці фундаментальних і прикладних проектів, за рекомендацією його наукової комісії та рішення відповідної кафедри можуть бути звільнені від виконання модульних контрольних робіт з відповідної дисципліни з автоматичним виставлянням за неї максимальної кількості балів.

Вагомою формою стимулювання є облік результатів НДРС при визначенні їх загального рейтингу. З метою широкого залучення студентів до наукової діяльності в ЛНУ в 2004 р. був розроблений рейтинг НДРС. Поняття «рейтинг» – це числовий або порядковий показник, що відображає важливість, значущість певного об'єкта чи явища [9]. Уведення в практику університетської підготовки наукового рейтингу розглядається нами як значущий механізм залучення студентів до науково-дослідної діяльності, а також ефективний засіб виявлення рівня їх науково-дослідної активності.

Разом з рейтингом у навчальній й суспільній роботі науковий рейтинг складає загальний рейтинг студентів університету, що підраховується після кожного навчального семестру. На підставі загального рейтингу спеціальна атестаційна комісія формує пропозиції щодо зарахування студентів на бюджетну форму навчання за відповідним освітньо-кваліфікаційним рівнем.

Спочатку НДРС оцінювалася на підставі документально підтверджених результатів участі студентів у вузівських і всеукраїнських конкурсах студентських наукових робіт, наукових конференціях, семінарах; наявності публікацій; участі в університетських, всеукраїнських і міжнародних олімпіадах; участі в розробці науково-дослідних проектів (табл. 1).

Таблиця 1

Рейтинг науково-дослідної роботи студентів ЛНУ імені Тараса Шевченка в 2004 р.

Участь у конкурсах студентських	університетський рівень	4
---------------------------------	-------------------------	---

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

наукових робіт	всеукраїнський рівень	6
	міжнародний рівень	6
Перемога у конкурсах студентських наукових робіт	університетський рівень	6
	всеукраїнський рівень	12
	міжнародний рівень	12
Участь в олімпіадах	університетський рівень	2
	всеукраїнський рівень	8
	міжнародний рівень	8
Перемога в олімпіадах	університетський рівень	8
	всеукраїнський рівень	12
	міжнародний рівень	12
Виступ на наукових конференціях	університетський рівень	2
	всеукраїнський рівень	10
	міжнародний рівень	12
Публікації	університетський рівень	8
	всеукраїнський рівень	10
	міжнародний рівень	12
Участь у розробці науково-дослідних проєктів	університетський рівень	4
	всеукраїнський рівень	6
	міжнародний рівень	10

Як показала багаторічна практика використання рейтингу при підготовці майбутніх фахівців, реальні бали з наукової роботи могли отримати лише 10–15% студентів університету. Як правило, це найбільш підготовлені й талановиті студенти, які мають виражені нахили до науково-дослідної діяльності.

Зазначимо, що перший варіант наукового рейтингу не мав сильного стимулюючого впливу на студентів і не виконував своєї найважливішої функції – масове залучення студентів до наукової роботи. Для більшості студентів продовжував спрацьовувати стереотип мислення, відповідно до якого наука – тільки для вибраних. Дійсно, чимало студентів, які не мають достатніх навичок наукової діяльності, вважають, що вони не спроможні працювати в проблемній науковій групі, готувати наукові публікації чи презентувати результати дослідження на конференціях, семінарах та ін.

Разом з тим, як відзначає Н. Гавриш, найважливішим вектором в організації НДРС є забезпечення всіх студентів самостійною дослідницькою роботою як ключовим компонентом професійної підготовки. З досвіду зарубіжних вузів відомо, що найбільш популярними формами організації такої роботи є складання портфоліо, розробка індивідуальних дослідницьких проєктів, есе, доповідей, підготовка наукових повідомлень на навчальних заняттях, оприлюднена презентація, метод кейсів та ін. [10, с. 61].

Вказані форми роботи зі студентами реалізуються лише окремими викладачами в межах певних навчальних дисциплін. Проблема вищої школи полягає в тому, що така робота не є обов'язковою для всіх без винятку студентів й не розглядається як найважливіший компонент їх професійної підготовки. Тому впродовж подальших років логічним став пошук у ЛНУ нової форми наукового рейтингу, що дозволила б оцінювати науково-дослідну роботу всіх студентів університету. Для нас важливою була не стільки сама оцінка кінцевих результатів НДРС, скільки розробка ефективних механізмів залучення всіх студентів до активної науково-дослідної роботи. Таким чином, застосування рейтингу ми розглядаємо як масовий засіб залучення студентів до науки. Безумовно, при цьому важливо кардинально змінити ставлення студентів до науково-дослідної діяльності, що повинна стати не лише обов'язковим компонентом у процесі професійної підготовки, а і її базисом, смисловим ядром. Тому в 2007 р. був розроблений новий рейтинг (табл. 2).

Таблиця 2

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Рейтинг науково-дослідної роботи студентів ЛНУ імені Тараса Шевченка

Показники		Кількість балів
БАЗОВИЙ РІВЕНЬ (обов'язковий для кожного студента)		
Підготовчий етап (для студентів I–II курсів)		
1.	Виконання комплексу завдань дослідницького характеру в межах навчальних дисциплін	Середній бал від 1 до 6
2.	Участь у роботі студентської наукової групи	1–4
Дослідницьке навчання (для студентів III–V курсів)		
3.	Здійснення курсового (дипломного) проекту	1–6
4.	Участь у роботі студентської наукової групи	1–4
ПРОСУНУТИЙ РІВЕНЬ (для студентів, які виявили особливі нахили до науково-дослідної роботи)		
1.	Виступ на науковій конференції: <ul style="list-style-type: none"> • університетській • всеукраїнській • міжнародній 	3 4 5
2.	Публікація: <ul style="list-style-type: none"> • стаття, яка відповідає вимогам ВАК України • стаття, опублікована в науковому виданні СНД • стаття, опублікована в зарубіжному науковому виданні (крім країн СНД) • тези 	4 5 6 3
3.	Участь у конкурсі студентських наукових робіт: <ul style="list-style-type: none"> • університетському • всеукраїнському, міжнародному 	6 8
4.	Перемога в конкурсі студентських наукових робіт: <ul style="list-style-type: none"> • університетському • всеукраїнському, міжнародному 	9 12
5.	Участь в олімпіаді: <ul style="list-style-type: none"> • університетській • всеукраїнській, міжнародній 	4 8
6.	Перемога в олімпіаді: <ul style="list-style-type: none"> • університетській • всеукраїнській, міжнародній 	9 12
7.	Участь у розробці науково-дослідного проекту: <ul style="list-style-type: none"> • університетського • всеукраїнського, міжнародного 	10 12

Як бачимо, в новій редакції наукового рейтингу студентів визначено два рівні: базовий, тобто обов'язковий для кожного студента університету, й просунутий – для тих студентів, які мають особливі нахили до науково-дослідної роботи. Відповідно, базовий рівень складається з двох підрівнів.

Перший підрівень – підготовчий, призначений переважно для студентів I–II курсів. На ньому передбачена оцінка виконання завдань дослідницького характеру в процесі вивчення навчальних дисциплін, а також участь у роботі студентської наукової групи. Найважливіше завдання застосування рейтингу на цьому рівні полягає в стимулюванні студентів у набутті комплексу професійних умінь через оволодіння методами наукового дослідження. При виконанні завдань дослідницького характеру, під час роботи в проблемній групі майбутні вчителі засвоюють стандартні методи наукового пошуку, які можуть застосувати в подальшій педагогічній діяльності.

Другий підрівень орієнтований на визначення стану дослідницького навчання студентів III–V курсів. Оцінюється курсове, дипломне проектування, а також участь у роботі студентської наукової групи. При здійсненні курсових і дипломних проектів викладач звертає увагу не стільки на факт виконання роботи, скільки на рівень її науковості й самостійності дослідження.

Таким чином, при введенні в науковий рейтинг базового рівня кожен студент у процесі університетської підготовки має можливість отримувати бали з науково-дослідної роботи. Наступним логічним кроком інтеграції науково-дослідної й навчальної роботи у вузі став пошук механізмів впливу на тих студентів, які не усвідомлюють значущості наукової роботи як найважливішої складової своєї професійної підготовки й не виявляють інтересу до самостійної дослідницької діяльності. Перед кафедрами університету було поставлено проблему – в максимально короткі терміни розробити комплекс завдань дослідницького характеру при вивченні навчальних дисциплін.

Дійсно, щоб рейтинг почав «працювати», необхідно передусім, щоб викладачі переглянули своє ставлення до НДРС і підготували для цього відповідну базу. Кафедра як основна одиниця організації процесу професійної підготовки повинна забезпечити з кожної навчальної дисципліни розробку блоку завдань дослідницького характеру. На початку кожного навчального семестру доцільно презентувати студентам зміст цих завдань з рекомендаціями щодо їх виконання. Кафедра контролює реалізацію викладачами цієї роботи й аналізує її ефективність. Контроль за виконанням завдань проводиться на практичних заняттях, а також на заняттях з контролю за самостійною роботою студентів [10, с. 63].

Викладач визначає кількість завдань з розрахунку: до 6 завдань на 1 кредит. Кожне завдання оцінюється в 1 бал. Сума балів, отриманих студентом за виконання дослідницьких завдань з кожної дисципліни, поділяється на кількість навчальних дисциплін. Середній бал є підсумковим показником НДРС.

Для успішної реалізації НДРС необхідно, щоб викладачі були зацікавлені в залученні студентів до науки. У процесі роботи ми доходимо до висновку про необхідність розробки комплексу відповідних заходів матеріального й морального заохочення викладачів і співробітників університету, які активно займаються студентською наукою.

Вкажемо на два найважливіші заходи:

- облік і компенсація педагогічного навантаження викладачів;
- фінансова й матеріально-технічна підтримка кафедр, наукових структурних підрозділів, що активно працюють в системі НДРС.

Також важливим вирішенням проблеми стало введення показників студентської науки до рейтингу наукових досягнень кафедр і викладачів університету. Для цього в рейтингу визначено наступні позиції:

- наукове керівництво учасником чи переможцем конкурсу наукових робіт на міжнародному, всеукраїнському, регіональному, університетському рівнях;
- наукове керівництво переможцем студентської олімпіади, універсиади, творчого конкурсу МОН України;
- наукове консультування студентською статтею, тезами.

Логіка нашого дослідження передбачає виділення ще деяких форм стимулювання НДРС, що застосовуються в університетській підготовці майбутніх учителів.

Студенти, які беруть участь у проведенні наукових досліджень і організації НДРС в університеті, можуть в установленому порядку нагороджені грамотами, преміями, можливістю публікації. Студенти, які стали переможцями II етапу Всеукраїнської студентської олімпіади (дипломи I, II, III ступенів), Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт (дипломи I, II, III ступенів) нагороджуються преміями.

Особливе місце в контексті інтеграції науково-дослідної й навчальної роботи має щорічний конкурс студентських наукових робіт. У ЛНУ переможці конкурсу мають певні привілеї: право на участь у Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт; звільнення від виконання модульних контрольних робіт з відповідної дисципліни з автоматичним виставлянням за неї максимальної кількості балів; безкоштовна публікація статті, що підготовлена за матеріалами конкурсної роботи в університетському збірнику «Науковий пошук молодих дослідників». Також переможці конкурсу мають переваги при зарахуванні на навчання за освітньо-професійними програмами підготовки спеціаліста й магістра, вступі до аспірантури університету та ін.

Існують й інші форми стимулювання студентів: подання кращих студентських робіт на конкурси, виставки; висунення на конкурсній основі найбільш обдарованих студентів на

отримання державних стипендій, а також стипендій різних фондів, організацій; відрядження студентів для участі в наукових конференціях тощо.

Отже, стимулювання ми розглядаємо як найважливіший засіб залучення студентів до науково-дослідної діяльності в процесі їх професійної підготовки. Подальшому вивченню підлягають механізми розвитку у студентів стійкої професійної мотивації до наукових досліджень як найважливішої умови реалізації системи НДРС у контексті інтеграції науково-дослідної й навчальної роботи в університеті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волошина А. К. Историко-методичний аналіз розвитку технології розв'язування фізичних задач у середній загальноосвітній школі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Волошина Алла Костянтинівна. – Запоріжжя, 2000. – 233 с.
2. Ковальчук В. Ю. Вибір методів педагогічного стимулювання учіння студентів в умовах модульної організації навчання (на матеріалі викладання природничих дисциплін в педагогічних вузах): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Ковальчук Володимир Юльянович. – К., 1994. – 187 с.
3. Киричук В. О. Психолого-педагогічні умови стимулювання соціально-комунікативної активності старшокласників: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Киричук Валерій Олександрович. – К., 1997. – 198 с.
4. Литвинюк Л. В. Педагогічне стимулювання професійного зростання вчителів загальноосвітніх навчальних закладів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Литвинюк Людмила Вікторівна. – Кіровоград, 2007. – 184 с.
5. Шаповалові І. О. Педагогічне стимулювання навчальної діяльності старшокласників (на матеріалі предметів гуманітарного циклу): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Шаповалова Ірина Олексіївна. – К., 1997. – 176 с.
6. Яцій О. М. Педагогічне стимулювання морального самовиховання майбутніх учителів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Яцій Олександр Михайлович. – Одеса, 1996. – 187 с.
7. Российская педагогическая энциклопедия. – М.: Научное издательство «БРЭ», 1993. – 860 с.
8. Козлов А. В. Проектирование и реализация системы научно-исследовательской деятельности студентов технического колледжа на основе учебно-научно-производственной интеграции: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.08 / Козлов Анатолий Васильевич. – Тольятти, 2004. – 267 с.
9. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ozhegov.ru>.
10. Гавриш Н. В., Прошкін В. В., Сущенко О. В. Науково-дослідна робота студентів як інтегруючий фактор у процесі професійної підготовки фахівця у педагогічному університеті // Освіта Донбасу. – 2007. – № 3. – С. 60–63.